

leverde een vruchtbaar debat op over de mogelijke gemeenschappelijke problemen waarmee de lidstaten zullen worden geconfronteerd. Dit biedt de mogelijkheid om bij de implementatie in de nationale wetgeving op deze problemen te anticiperen.

De workshop op praktisch niveau hield zich bezig met de wederzijdse kennis van de nationale proeftijdmaatregelen en in het bijzonder lag het accent op de moeilijkheden die kunnen voortvloeien uit de ongelijkheden tussen de nationale systemen.

Dankzij de mogelijkheid om 'face to face' problemen aan elkaar voor te leggen en te bespreken, konden de antwoorden op de vragenlijsten verder worden afgelijnd en misverstanden uit de weg worden geruimd. De uitwisselingen van ervaringen en problemen tussen de verschillende actoren werden als zeer verrijkend ervaren.

Toekomstige activiteiten

Zoals eerder gesteld is het aan de lidstaten om de nodige maatregelen te nemen om zich in overeenstemming te brengen met de bepalingen van dit Kaderbesluit tegen 6 december 2011. Gezien de naderende deadline volgen nog verdere activiteiten. De 'National Offender Management Service' (NOMS) te Londen, in samenwerking met de 'European Organisation for Probation' (CEP) gaat op 1 januari 2011 van start met een vervolproject, 'Implementation Support for Transferring of European Probation Sentences' (ISTEPS) genaamd. Het beoogt het verder distilleren van praktische implicaties met betrekking tot de implementatie van het Europees Kaderbesluit 2008/947/JBZ.

De redactie van het naslagwerk (op basis van de ingevulde vragenlijsten en de conclusies van het seminarie) zal gebeuren onder de wetenschappelijke begeleiding van de Professoren S. Snacken en F. McNeill. De publicatie ervan is voorzien begin 2011. Deze publicatie belooft een belangrijk document te worden, niet alleen voor het implementatieproces, maar ook als een informatiebron voor alle praktijkmensen die kunnen geconfronteerd worden met de opvolging, de

controle of het toezicht op een alternatieve maatregel of straf opgelegd of uitgesproken in een andere lidstaat. In afwachting hiervan is het proces op gang gebracht. De grote lijnen voor het implementeren van het Kaderbesluit zijn uitstekend. De keuze van het Voorzitterschap om het ontwikkelen van een model om de lidstaten te helpen bij het implementeren van instrumenten voor wederzijdse erkenning als één van haar prioriteiten, is een juiste keuze gebleken.

Tine Verhenne
Vicky De Souter *

RECHT EN GEESTELIJKE GEZONDHEIDSZORG

MINDERJARIGE PLEGERS VAN SEKSUEEL GRENDOVERSCHRIJDEND GEDRAG

Er is voor ons land relatief weinig bekend over de incidentie en prevalentie van feiten van seksueel grensoverschrijdend gedrag (SGG), gesteld door minderjarigen.

De meest recente cijfers van het Nationaal Instituut voor Criminologie en Criminalistiek hebben betrekking op het werkjaar 2005. In dat jaar werden 1009 MOF-dossiers met seksueel grensoverschrijdend gedrag behandeld op het niveau van de Jeugdparquetten ((NICC, 2009) jaargegevens NICC die me werden doorgemailed na telefonisch contact). Wanneer men echter rekening houdt met de cijfers die in meer lokale onderzoeken werden verzameld, lijkt dit een schromelijke onderschatting van de werkelijke incidentie te zijn. Zo werd na een bevraging van de jeugdrechters in Antwerpen duidelijk dat zij in de jaren 2001 tot en met 2003 tussen de 155 en 198 dergelijke dossiers behandelden, dubbel zo veel als de Antwerpse cijfers op parketniveau in het kader van MOF. Bovendien bleek uit cijfers vanuit de hulpverlening dat slechts een minderheid van de ambulante verwijzingen wegens SGG hun

* Tine Verhenne is Attaché bij de FOD Justitie, Directoraat-generaal Justitiehuisen. Vicky De Souter is Attaché bij de FOD Justitie, Directoraat-generaal Wetgeving, Fundamentele Rechten en Vrijheden.

oorsprong vonden binnen politie of justitie (Eenheid Forensische Adolescentenpsychiatrie, 2000-2006).

Cijfers die binnen internationaal onderzoek stevast terugkeren, hebben betrekking op het aandeel van minderjarigen binnen de totale prevalentie van SGG en geven aan dat 20% van alle verkrachtingen en 30 tot 50% van alle SGG jegens adolescenten gepleegd wordt door minderjarigen. Retrospectief onderzoek bij bekende volwassen plegers van SGG geeft bij herhaling aan dat 50% hun eerste feit pleegde voor de leeftijd van 18 jaar, en dat er twee clusters bestaan met betrekking tot de leeftijd waarop persistente volwassen plegers starten met het plegen van SGG. Eén groep start tussen de leeftijd van 14-16 jaar (+/- 37%), de andere vanaf 30 jaar (Barbaree & Marshall, 2006).

Verschillen en gelijkenissen met volwassen plegers

Uit internationaal onderzoek blijkt dat deze jongeren geen homogene groep vormen. Een overgrote groep geeft nog geen blijk van één of andere deviante seksuele voorkeur. Veel gepleegde feiten lijken dan ook hun oorsprong te vinden in de combinatie van ontwikkelingsadequate factoren (bijvoorbeeld drang naar opwinding, beperkte zelfregulatie, beïnvloedbaarheid door leeftijdsgenoten en media), contextuele problemen en psychologische of psychiatrische moeilijkheden.

Een kleinere groep vertoont echter sterke gelijkenissen met volwassen plegers. Bij hen is er dan ook sprake van meerdere en zeer ernstige feiten, zij vertonen dezelfde cognitieve distorsies en tonen een gebrek aan empathie jegens slachtoffers.

Een opvallend gegeven is dat zowel uit Vlaams als uit internationaal onderzoek blijkt dat meer dan 80% van deze jongeren blijk geeft van een psychiatrische problematiek, waarbij slechts uiterst zelden aan de criteria voor een seksuele voorkeurstoornis wordt voldaan. Vaak voorkomende diagnoses zijn: pervasieve ontwikkelingsstoornissen, ADHD, gedragsstoornissen, stemmingsstoornissen en leerstoornissen. (Eenheid Forensische Adolescentenpsychiatrie, 2000-2006; Barbaree & Marshall, 2006)

Tenslotte dienen mogelijk nog enkele mythes ontkracht te worden. Een kleine meerderheid van jongeren die SGG stellen heeft geen eigen misbruikverleden, een kleine meerderheid woont bij één of beide ouders, er worden relatief vaak meerdere slachtoffers gemaakt en de ernst van de feiten verschilt niet of nauwelijks van de feiten gepleegd door volwassen plegers.

Een zorgtraject?

Het aanhangsel d.d. 08/12/2008 bij het protocol gesloten tussen de Federale Regering en de overheden, over de organisatie van een zorgtraject voor jongeren met een psychiatrische problematiek die vallen onder de toepassing van artikel 36, 4° en artikel 52 van de wet van 8 april 1965, betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, als onderdeel van een globaal zorgprogramma voor kinderen en jongeren, stelt dat:

“...gelet op het feit dat voor de realisatie van een integraal beleid inzake geestelijke gezondheidszorg de bestaande en de nieuwe initiatieven beschreven in dit protocol van meet af aan dienen opgestart te worden als onderdelen voor de uit te bouwen forensische zorgtrajecten bestemd voor de deelpopulatie van kinderen en jongeren met een gerechtelijk statuut (onderworpen aan een gerechtelijke maatregel). Gelet op het feit dat deze forensische zorgtrajecten op hun beurt een onderscheiden (maar niet afgescheiden) samenhangend specifiek zorgaanbod dienen te vormen als onderdeel van het globaal zorgprogramma voor de doelgroep kinderen en jongeren binnen een vooraf omschreven werkingsgebied, biedt de realisatie van forensische zorgtrajecten binnen een globaal zorgcircuit ... meer garanties voor een geestelijke gezondheidszorg op maat en een continuïteit in de zorg voor deze doelgroep...”

Wat betreft MOF-jongeren lijkt de wetgever derhalve een aanzet tot een duidelijk kader te geven. Het kan beargumenteed worden dat ook POS-jongeren die omwille van MOF-feiten een

behandelmaatregel krijgen opgelegd, binnen dit kader kunnen vallen.

Wat betreft de zogenaamde “vrijwillige” hulpverlening, is er vanzelfsprekend geen juridisch kader. Inhoudelijk zal het werk met deze jongeren echter niet wezenlijk verschillen van de bovenstaande groep. Het lijkt dan ook niet aangewezen om hiervoor een afzonderlijk zorgtraject te organiseren.

Gelet op de cijfers van het NICC, de beperkte gegevens uit de bevraging van de jeugdrechters en de beperkte aanmeldingscijfers van de hulpverleningsinstanties, kan gesteld worden dat een meerderheid van de jongeren die SGG stellen niet in contact komen met justitie, of alleszins niet door justitie naar een hulpverleningsinstantie verwezen (kunnen) worden.

De groep jongeren die omwille van deze feiten wel met justitie in aanraking komt, lijkt ook daar een uiteenlopend traject te volgen. Het aantal zaken dat behandeld wordt door jeugdrechters lijkt alleszins significant hoger te liggen dan wat bij de jeugdparketten terecht komt. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat een groot deel van deze jongeren reeds bekend is onder een POS-statuuut en dat er geen klacht werd ingediend die heeft geleid tot een aanmelding bij het jeugdparquet. Van die jongeren die omwille van SGG voor de jeugdrechter verschijnen, lijkt slechts een beperkt deel naar de hulpverlening te worden verwezen. Dit kan verschillende oorzaken hebben, waaronder de onbekendheid van het gegeven dat meer dan 80% van deze jongeren blijk geven van psychiatrische problemen en derhalve nood hebben aan een aangepaste hulpverlening, of de onmogelijkheid om dergelijke verwijzing te kunnen bewerkstelligen.

In 2003 werd er door de werkgroep Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag door Jongeren (SGGJ) een enquête uitgevoerd bij 274 diensten en instanties, verspreid over heel Vlaanderen. Onder deze diensten bevonden zich politie, jeugdrechtbanken, vertrouwenscentra, Comités voor Bijzondere Jeugdzorg, Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg, Centra voor Algemeen Welzijnswerk, Medisch Pedagogische Instituten en

Gemeenschapsinstellingen voor Bijzondere Jeugdbijstand.

Een opvallende vaststelling was dat de instanties die regelmatig in aanraking komen met jongeren die dergelijk gedrag stellen, zonder uitzondering aangeven dat zij van mening zijn dat een specifiek en afzonderlijk zorgaanbod voor deze jongeren zeer wenselijk of zelfs noodzakelijk is. Er was geen verschil tussen diensten uit de justitiële sfeer, de welzijnssector en de gezondheidssector.

Wat het huidige aanbod aan hulpverlening betreft, moeten we vaststellen dat dit binnen Vlaanderen erg beperkt en gefragmenteerd is. Eenerzijds zijn er vanuit de ambulante GGZ en welzijnssector enkele initiatieven vanuit voornamelijk CGG's en CAW's. Anderzijds kunnen jongeren met dit probleemgedrag ook terecht in de FOR-K en SGA van de residentiële GGZ voor kinderen en jongeren. Al deze voorzieningen hebben echter een veel bredere opdracht en de keuze om een specifiek aanbod voor deze doelgroep te ontwikkelen wordt vaak beperkt door een combinatie van beperkte middelen en overbevraging binnen de gehele opdracht.

Knelpunten

Zoals wel vaker het geval is binnen de samenwerking tussen maatschappelijke instanties en hulpverleningsinstanties, kunnen de verschillen in doelstelling en begrippenkader aanleiding geven tot misverstanden en een minder optimale aanpak. Momenteel is het zo dat verwijzingen met betrekking tot deze doelgroep gebeuren op basis van een maatschappelijk begrippenkader, met name het grensoverschrijdende gedrag. Er kan echter een probleem ontstaan wanneer ook de hulpverlening zich naar dit begrippenkader gaat organiseren. Uit de onderzoeksgegevens blijkt dat een meerderheid van de aangemelde jongeren geen blijk geeft van een ingeslepen deviant gedragspatroon en derhalve niet gebaat is bij een specifieke behandeling die net daarop gericht is. Anderzijds stellen we vast dat de meerderheid van de jongeren die omwille van SGG worden aangemeld wel degelijk kampt met psychische problemen. Men kan dus stellen dat deze heterogene groep nood heeft aan een gedifferentieerde aanpak. Het kan beargumenteerd

worden dat een groot deel van deze jongeren gebaat is bij een regulier aanbod zoals dat momenteel wordt geboden door de algemene werkingen binnen de GGZ en welzijn. Het is een kleinere groep die gebaat is bij een zeer specifieke en gespecialiseerde aanpak, gericht op het veranderen van een deviante interesse en/of gedragspatroon.

Een eerste knelpunt betreft de nood aan kwalitatieve diagnostiek en indicatiestelling bij jongeren die omwille van dit gedrag met justitie in aanraking komen of naar de hulpverlening worden verwezen. Degelijke diagnostiek en indicatiestelling is noodzakelijk om duidelijkheid te verkrijgen welk aanbod voor de betreffende jongere het meest aansluit bij de specifieke noden, en door wat voor zorgverstrekkende instantie dit het best wordt geboden.

Een tweede knelpunt betreft het zorgtraject zelf. Tot op heden is dit in grote mate dode letter gebleven. De communicatie tussen jeugdrechtbanken en hulpverlening is tot nog toe niet duidelijk georganiseerd en geregeld. Binnen de hulpverlening zelf bestaat er momenteel ook geen of weinig georganiseerde samenwerking die als een zorgtraject beschouwd kan worden.

Een derde knelpunt betreft de capaciteit waarover de hulpverlening beschikt. In vergelijking tot de beschikbare middelen worden alle hulpverleningsinstanties voor kinderen en jongeren momenteel reeds overbevestigd. Diagnostiek, indicatiestelling en eventuele gespecialiseerde behandeling van jongeren die SGG stellen is een erg specifieke en tijdsintensieve activiteit die extra investeringen vraagt.

Een vierde knelpunt heeft betrekking op de toegankelijkheid van de hulpverlening voor jongeren die SGG stellen. Zoals uit de bevraging door het overlegplatform SGGJ is gebleken, geven alle betrokken hulpverleningsinstanties aan dat ze vragende partij zijn voor een specifiek zorgaanbod. In de praktijk betekent dit echter vaak dat jongeren met dit probleemgedrag moeilijk toegang vinden tot de reguliere zorg, ook wanneer

dit het best zou aansluiten bij hun specifieke noden.

Voorstellen

Er dient dringend werk te worden gemaakt van een kwalitatief en sluitend zorgtraject voor jongeren die SGG stellen en dit zorgtraject dient ook toegankelijk te zijn voor jongeren zonder MOF-statuut of justitiële verwijzing.

Om dergelijk zorgtraject te kunnen realiseren, dienen ten minste en naast andere, volgende basisvoorwaarden te worden vervuld:

- Voldoende vorming voor zowel magistraten als hulpverleners met betrekking tot de kenmerken van deze groep,
- Het realiseren van een kwalitatieve indicatiestelling, enerzijds ter ondersteuning van de jeugdrechters bij het nemen van de, in het belang van de jongere en de maatschappij, meest geschikte maatregel, anderzijds om een kwalitatief zorgtraject op maat te kunnen realiseren,
- Het ondersteunen van een gespecialiseerd hulpverleningsaanbod voor die jongeren waarvoor dit noodzakelijk is.

Een aanpak en zorg op maat, ondersteund door zowel justitie als de GGZ, voor jongeren die SGG stellen vraagt een extra investering van tijd en middelen. Deze investering kan echter ten minste drie belangrijke voordelen opleveren: ten eerste kan door een kwalitatief aanbod het recidive en derhalve ook het risico op verdere slachtoffers worden beperkt; daarnaast mag men veronderstellen dat op deze wijze preventief wordt gewerkt aan het verminderen van het aantal volwassen plegers van SGG; en niet minder belangrijk, dat op deze wijze aan meer jongeren de kans wordt geboden op een normale ontwikkeling.

Bibliografie

Eenheid Forensische Adolescentenpsychiatrie (2000-2006). *Jaarverslagen 2000-2006*. Antwerpen: Universitair Centrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie

Barbaree, H.E. & Marshall, W.L. (Eds.) (2006). *The Juvenile Sex Offender: second edition*. London: The Guilford Press.

Het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC). (2009). FOD Justitie, Communicatie via mail.

Aanhangsel van 8 december 2008 bij het protocol gesloten tussen de Federale Regering en de overheden bedoeld in de artikelen 128, 130, 135 en 138 van de Grondwet, over de organisatie van een zorgtraject voor jongeren met een psychiatrische problematiek die vallen onder de toepassing van artikel 36, 4° en artikel 52 van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, als onderdeel van een globaal zorgprogramma voor kinderen en jongeren, *B.S. 16/01/2009*

Jef Bogaerts*

RECHTSHULP EN ADVOCATUUR

HET JURIDISCH LOKET IN NEDERLAND

1. Inleiding

Sinds 2004 zijn er juridische loketten geopend in Nederland¹. De loketten zijn de opvolgers van de bureaus voor rechtshulp die het levenslicht zagen in de jaren '70. Zij waren het antwoord op de contestaties over de 'conservatieve' rechtshulpverlening die geen oog had voor het feit dat vooral kwetsbare groepen in de kou bleven staan. Sindsdien is er veel veranderd. De ideologie heeft veelal afgedaan en een professionele kijk op de rechtshulpverlening is in de plaats gekomen. De rechtzoekende is geobjectiveerd in tal van studies en het beleid probeert zich hierop

af te stemmen. In deze bijdrage is het juridisch loket dan ook niet zomaar een nieuw fenomeen. Het is een uiting van een zakelijke benadering op de rechtshulpverlening. Na het beschrijven van het ontstaan en de werking van deze loketten, zal via verschillende benaderingen op de rechtshulpverlening proberen duidelijk gemaakt worden dat het juridisch loket duidelijk een kind is van haar tijd : een uniform uithangbord voor iedereen, een schakel in een keten.

2. Wat voorafging : de evolutie van de rechtshulpverlening op de eerste lijn

2.1. Het bureau voor rechtshulp : ideologisch onderbouwd

De juridische loketten zijn de opvolgers van de vroegere bureaus voor rechtshulp. Deze bureaus vinden hun oorsprong in het debat over de leemte in de rechtshulp eind jaren zestig en begin zeventig van de vorige eeuw, wat WESTERVELD² en voorheen ook SCHUYT³ de vierde golf noemde in de geschiedenis van de rechtshulpverlening in Nederland. In die periode ontstonden onder meer de wetswinkels als reactie op de bestaande juridische orde die volgens de jonge opkomende generatie van juristen tekortschoot in haar juridische dienstverlenende taak. Op de tweedelijnn ontstonden er advocatencollectieven die de doelstellingen en methoden als die van de rechtswinkels wilden verder zetten. Zij waren structureel en politiek van aard en hielden een keuze in tegen de traditionele advocatuur⁴. Het is een periode van verzet, met als belangrijke aanzet het Zwarte nummer van het studentenblad *Aequi* "De balie, een leemte in de rechtshulp".

2 M. WESTERVELD, *Is sociale rechtshulp van gisteren?* Vossiuspers UvA, Amsterdam 2008, 8-15 (tot 32p.).

3 K. SCHUYT, K. GROENENDIJK en B. SLOOT, *De weg naar het recht*, Kluwer, Deventer, 1976, 38-42. De eerste golf is van 1890-1904, de tweede van 1913-1924, de derde van 1949-1957.

4 T. PRAKKEN, *Rechtshulp en juridies aktivisme. Een vergelijkend onderzoek naar recente ontwikkelingen in het gebruik van het recht*, *Ars Aequi Libri*, 1985, 208-209. Zij maakte nog een verder onderscheid tussen progressieve advocaten (met politieke finaliteit) en sociale advocaten (individuele sociale rechtshulp).

* forensisch en klinisch psycholoog, CGG VAGGA, Antwerpen.

1 P. VAN DEN BIGGELAAR, "The Legal Counter : Lessons Learned" *International Legal Aid Group Conference : Legal Aid, a new beginning*, Antwerp 2007, 285-328.